

BİR HAFIZA MEKÂNI OLARAK

İKİNCİ YÜZYILIN

İKTİSAT KONGRESİ VE

KÜLTÜREL BİLEŞENLERİ

İzmir İktisat Kongresi, 17 Şubat - 4 Mart 1923

Türkiye'nin Düzeni adlı kitabında Doğan Avcıoğlu, “İzmir İktisat Kongresi, 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kongre, 17 Şubat 1923 günü, bütün illerden gelen tüccar, sanayici, çiftçi, işçi vb. temsilcileri olmak üzere 1135 üye ile açılmıştır” notunu düşer ve “İzmir İktisat Kongresi, toplumdaki sınıfların kuvvet dengesini göstermek bakımından dikkat çekicidir. Ne var ki, Kongre'nin aldığı kararlar büyük tüccar ve toprak sahiplerinin yararına olmuştur”¹ şeklinde eleştirir. Avcıoğlu'nun bu özeleştirisi yine bizzat kendi ifadesiyle “Atatürkçülüğün gereğidir”².

Aynı bağlamda, Suphi Nuri İleri ise, Kongre sonucunda yayımlanan *Misak-ı İktisadî Esaslarını* genel olarak yetersiz bulur; örneğin işçi hakları, ormancılık ve maden işletmeciliği, deniz ticareti, toplum sağlığı konularından söz edilmiş ancak bu konularda bilimsel ilke, düzenleme ve önlemler açıklanmamıştır. Yanı sıra söz konusu esaslar “Altıncı maddede ahlâk meselelerine aittir. İktisat Misakında pek de yeri yoktur”³.

1 Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni*, 2. bas. (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1969), 165.

2 Ibid., 164.

3 Suphi Nuri İleri Aktaran. Serdar Şahinkaya, *Türkiye İktisat*

Simber Atay*

Yanı sıra bir noktayı daha aydınlatmak gerekir; bu, ideolojik bir paradokstur; 1923 İzmir İktisat Kongresi, anti-emperyalist bir mücadelenin sonucu ise de Kongre’de gelecekteki ekonomik yapılanma için -her ne kadar devletçilik ile yoğrulsa da- liberal kapitalizme yakın durulmuştur. Şevket Süreyya Aydemir durumu şu şekilde netleştirir: “Lozan’dan sonra, 1923-1930 devresine baktığımız zaman, Yeni Türkiye’nin iktisadi gelişme çabalarında, sonu verimsizlikle düğümlenen bazı çelişmeler görürüz. Bu çelişmeler, Milli Kurtuluş hareketinin daha yukarda kaydettiğimiz antiemperyalist ve antikapitalist karakterinin gerektirdiği iktisadi dinamizm ile 1924 Anayasasının liberal yapısından ve geç kalmış bir liberalizme bağlanan ümitlerden gelir”.⁴

Bununla birlikte İzmir İktisat Kongresi, tarihsel bir girişimdir. Kongre’nin zamanlaması olağanüstüdür. Modern bir ekonomi-politik programı için, ulusal ekonomik bağımsızlığın tesisi, yurt dışında toplumsal ekonomik örgütlenme ve kurumsallaşma, ithalat ve ihracat işlemleri, bankacılık, tarım ve hayvancılık politikaları, yeraltı ve yerüstü kaynaklarının işletilmesi, ilgili bağlamlarda ders ve eğitim programlarının düzenlenmesi ve uygulanması, işçi çalışma ilkeleri ve sendikalaşma konuları ele alınmıştır. Devletçi ve milliyetçi bir zihniyetle yorumlanan liberal kapitalist bir sisteme doğru ekonominin yapılandırılması ve organizasyonu çoğulcu bir katılım-la tartışılmış, sonuçta on iki maddelik *Misak-ı İktisadî Esasları* kaleme alınmış ve burada alınan kararların hayata geçirilebilmesi için ilk adımlar atılmıştır.

Yine Şevket Süreyya Aydemir’e göre, “Yarı sömürge ekonomisinden milli ekonomiye yöneliş, Milli Kurtuluş hareketinin iktisadî hedefi ve vazifesidir. Lozan’dan sonra yeni devletin iktisadî siyasetinin örgüsü de elbette ki bu olacaktı. Nitekim Gazi’nin 17 Şubat 1923’te İzmir İktisat Kongresi’ndeki nutkunda bu gaye belirtilmiştir”.⁵

Buna göre, “Efendiler! Uzun gafletlerle ve derin lakaydi ile geçen asırların bünye-i iktisadımızda açtığı yaraları tedavi etmek, tedavi çarelerini aramak ve memleketi mamuriyete, milli bir refaha, saadete ve servete isal edecek yolları bulmak için vuku bulacak mesainizin çok kıymetli ve muvaffakiyetli netayice iktiran etmesini temenni ederim”.⁶

Modern ve vatansever anlamda devletin bekası anlayışı ile güçlü bir ülke ekonomisi ideali, çağdaş dünyamızda da birbirini doğru orantılı olarak geliştiren iki bileşendir. Dolayısıyla Enver Behnan Şapolyo, Atatürk’ün konuya ilişkin saptamasının ışığında temel ilke olarak bu doğru orantının altını şu şekilde çizmektedir: “Türkiye Cumhuriyeti asri bir devlet olduğundan iktisadî hayatına önem verdi. Çünkü modern devletlerin temeli iktisada dayanmakta idi. Bu hakikati Atatürk bir nutkunda şöyle belirtti. ‘Siyasî ve askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadî zaferle tetvic edilemezse husule gelen zaferler payidar olamaz. Az zamanda söner. Yeni Türkiye cihangir bir devlet olmayacaktır, fakat yeni Türkiye devleti iktisadî bir devlet olacaktır.’ Bu fikirler Türk inkılâbında (Millî iktisad)ın doğmasına sebep oldu”.⁷

İzmir İktisat Kongresi, Serdar Şahinkaya’ya göre, “kentim kimliğine ‘kurucu’ sıfatının da eklenmesini sağlamaktadır” ve “İzmir’de ülkenin bütün üretici ve yaratıcı güçlerini toplayarak tüm yurdu kucaklamaktadır”.⁸

Kongresi (İzmir, 17 Şubat-4 Mart 1923) (Ankara: Telgrafhane Yayınları, 2023), 339.

4 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, c. 3, 1922 - 1938 (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1965), 345-46.

5 Ibid., 345.

6 Şahinkaya, *Türkiye İktisat Kongresi*, 115.

7 Enver Behnan Şapolyo, *Türk İnkılâbı Tarihi Notları* (Ankara: Harp Okulu Basımevi, 1949), 391.

8 Şahinkaya, *Türkiye İktisat Kongresi*, 107.

İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi, İzmir 15-21 Mart 2023

Tarihsel olarak 2023 yılı bilhassa anlamlı bir yıldır çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılını idrak etmekteyiz. Aynı şekilde İzmir İktisat Kongresi de 1923'ten 2023'e yüzyıllık par-kurunu tamamlamış bulunuyor.

İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Planlama Ajansı, bu bağlamda 15-21 Mart 2023 tarihinde İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi'ni düzenlemiştir. Kongre tarihleri, ilk kongre gibi 17 Şubat - 4 Mart olarak planlanmışsa da Güneydoğu Anadolu'da meydana gelen deprem felâketi nedeniyle 15-21 Mart tarihlerine ertelenmiştir. Bu görkemli etkinlik, Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi'nde, Tarihi Bıçakçı Han'da, İsmet İnönü Sanat Merkezi'nde yapılmış ve yedi gün sürmüştür. Her gün için farklı bir başlık vardır. Yeniliğe Davet -aynı zamanda Kongre'nin sloganıdır-, Vicdana Davet, Yürüyüşe Davet, Doğamıza Davet, Değişime Davet, Sadakate Davet, Çokluğa ve Birliğe Davet. Kongre, disiplinlerarası ve uluslararası bir panorama oluşturan akademisyenler, çeşitli kesimlerden parti başkanları ve politikacılar, belediye başkanları, Gençlik Forumu, gazeteciler, yazarlar, oda, sendika, kooperatif temsilcileri, sanatçılar, çeşitli alanlardan aktivistler ve İzmirliilerin yoğun katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Kongre öncesinde, yaklaşık sekiz ay süren hazırlık sürecinde ilk İzmir İktisat Kongresi'nin deseniyle örtüşen gruplarla -Çiftçi Grubu, İşçi Grubu, Sanayici, Tüccar ve Esnaf Grubu- ve kadın, çocuk, gençlik kurulları ile çalıştaylar düzenlenmiştir. Bu süreçte ekonomi tartışmaları, eşzamanlı olarak çevreci politika ve duyarlılıklar, dayanışma ruhu, sokak iktisadı, girişimcilik gibi güncel perspektiflere odaklanmıştır.⁹

İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi Sonuç Bildirgesi şu cümlelerle başlamaktadır:

"Bizler, tüm Türkiye'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve meslek örgütleri, ül-kemizin işçi, çiftçi, sanayici, tüccar ve esnafını temsilen Cumhuriyetimizin İkinci Yüzyılının iktisat politikalarına yön vermek için İzmir'de bir araya geldik.

Tıpkı yüzyıl önce olduğu gibi, İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi de Türkiye ve dünya için son derece kritik bir dönemde gerçekleşmektedir. Bu kongre, İzmir'den tüm insanlığa yapılan topyekûn bir yenilenme çağrısıdır.

Kongremizin amacı, insan uygarlığının geleceğini sivil bir ruh, ortak akıl, vicdan ve doğayla uyum içinde inşa etmektir. Aldığımız her bir kararın özünde, Anadolu ve Akdeniz'in kadim tarihinden gelen birbimizle, doğamızla, geçmişle ve değişimle uyum ilkeleri yer almaktadır".¹⁰

Bu uzun sonuç bildirgesi bilimsel, hümanist ve demokrat niteliğinin yanı sıra XXI. yüzyıl Ze-itgeist'ini mükemmelen temsil eden tarihi bir manifestodur. Tam da Suphi Nuri İleri'nin bir zamanlar olmasını arzu ettiği gibi...

Yanı sıra, İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi, bütün bileşenleri, ortamları ve temsil ettikleriyle ve bu bağlamda kolektif belleği tazeleme kudretiyle bir hafıza mekânıdır (lieu de mémoire).

⁹ İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi, Erişim Tarihi: 23 Nisan 2023, <https://iktisatkongresi.org/>.

¹⁰ "Sonuç Bildirgesi," İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi, Erişim Tarihi: 22 Nisan 2023, <https://iktisatkongresi.org/sayfa/sonuc-bildirgesi>.

Bu kongre, tarihi, politik ve kültürel öneminin yanı sıra sanatla özdeşleşen estetik bir tasarıma sahiptir. Bu üç aşamada tanımlanabilir:

1. Kongre logosu ve duyuru afişleri, tramvay giydirme ve yol süslemesi olarak, yanı sıra billboardlarla İzmir'de kamusal alan estetiğine renk katmıştır.

2. Kongre Karsu Dönmez'in piyanosu eşliğinde gerçekleştirdiği müzik performansı ile başlamıştır. Resitalin en etkileyici anlarından birinde, sanatçı, Neşet Ertaş'ın "Neredesin Sen" türküsünü fonda Güneydoğu Anadolu'da meydana gelen deprem felâketinden sahnelerle birlikte yorumlarken adeta şarkısıyla depremde hayatını kaybedenler için ağıt yakmıştır.¹¹

3. İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi sırasında çeşitli sergiler açılmıştır:

a) Türkiye Fotoğrafları çerçevesinde ve Sadakate Davet başlığı altında çeşitli belgesel fotoğraf sanatçılarının yer aldığı, yurdumuzun doğal, coğrafi ve folklorik güzelliklerini, zenginliklerini, yanı sıra tarımsal üretim, hayvancılık, el sanatları, ulaşım ve ticaret, ithalat-ihracat faaliyetinden sahneleri konu alan geniş kapsamlı bir belgesel fotoğraf sergisi açılmıştır.

b) Yanı sıra aynı çerçevede Güneydoğu Anadolu'da meydana gelen deprem felaketinin belgesel fotoğraflarından oluşan Fay Hattı Sergisi düzenlenmiştir.

c) Değişime Davet başlığı altında, "İzmir İktisat Kongresi 1923" başlıklı sergi açılmış ve bu sergide bir yüzyıl önce ilk kongrede çekilen tarihsel fotoğraflar yer almıştır.

d) Çokluğa ve Birliğe Davet başlığı altında "Lingua Franca" sergisi açılmış ve bu sergide İzmir Levanten kültürüne ilişkin yine tarihsel fotoğraflar ve gravürler yer almıştır.

e) İktisat Karikatürleri Sergisi, karikatürist Ömer Çam'ın 30 yapıtından oluşmaktadır.

f) Çocuk ve İktisat Sergisi bizzat çocukların gerçekleştirdiği iktisat konulu resim ve tasarımları kapsamaktadır.

Bu sergiler içinde fotoğraf sergilerine odaklanıldığında, Sadakate Davet fotoğrafları, mükemmeliyetçi bir fotoğraf estetiği anlayışı ile çekilmiş, güzelliği ilke edinmiş fotoğrafçıların iddialı yapıtlarıdır. Fotoğraflar boyunca kimi zaman dijital bir maniyeizm gözlense de sergideki yapıtlar, aynı zamanda Cumhuriyet Dönemi Türk Fotoğraf Tarihi boyunca fotoğrafçı kuşaklar tarafından oluşturulan ve yurdumuzun doğal, coğrafi ve folklorik güzelliklerini (Fotoğraf 1 ve 2) samimi, enerjik ve sıklıkla şiirsel bir şekilde konu alan renkli belgesel fotoğraf geleneğinin birer temsilidir.

¹¹ "İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi: Karsu'nun Açılış Performansı," *İzmirTube*, 16 Mart 2023, video, 9:23, <https://youtu.be/rFWulHDDhr4>.

Fotoğraf 1. [F. Dilek Yurdakul, *Çomakdağ'ın Kadınları*, 2018.]

Fotoğraf 2. [Turgut Tarhan, *Aladağlar ve Sonbahar*, 2012.]

Fay Hattı Sergisi'ndeki fotoğraflar ise zaman içinde depremin aktüel tanıklığının ötesinde insanlık durumunun trajik simgeleri haline gelecektir.

İzmir İktisat Kongresi 1923 sergisine gelince burada yer alan fotoğrafların doğasında, ilk İzmir İktisat Kongresi'nin -Benjaminvari bir ifadeyle- hic et nunc / burada ve şimdi gerçekliği¹² ebediyen mevcuttur. Bu fotoğrafların sergilenmesi ise o zamandan bu yana güncellenen ve Kongre'nin ruhunu yansıtan akışkan bir aura yaratmaktadır.

Lingua Franca fotoğrafları ise tam anlamıyla Proustvari bir nostalji yüklü bellek kayıtlarıdır.

Üç Yazıt

İzmir'de Fuar Kültürpark'ta, Basmane Kapısı'ndan 26 Ağustos Kapısı'na doğru uzanan yol üzerinde sol tarafta, İzmir Büyükşehir Belediyesi 1 No.lu holün karşısında, ulu manolya ağaçlarının kuytusunda birbirine yakın konumlarda yerleştirilmiş üç tane taş yazıt (kitâbe) vardır. İlkinin üzerinde (Fotoğraf 3) Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir İktisat Kongresi'ne ilişkin şu açıklaması yer alır:

**“TAM İSTİKLAL İÇİN ŞU DÜSTUR VAR:
MİLLÎ HÂKİMİYET, İKTİSADÎ HÂKİMİYETLE
TARSİN EDİLMELİDİR.”**

Fotoğraf 3. [Fotoğraf: Simber Atay]

Diğer iki yazıtın üzerinde (Fotoğraf 4 ve 5) ise Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomi politikalarının iki temel ilkesine ilişkin tanımları okunmaktadır:

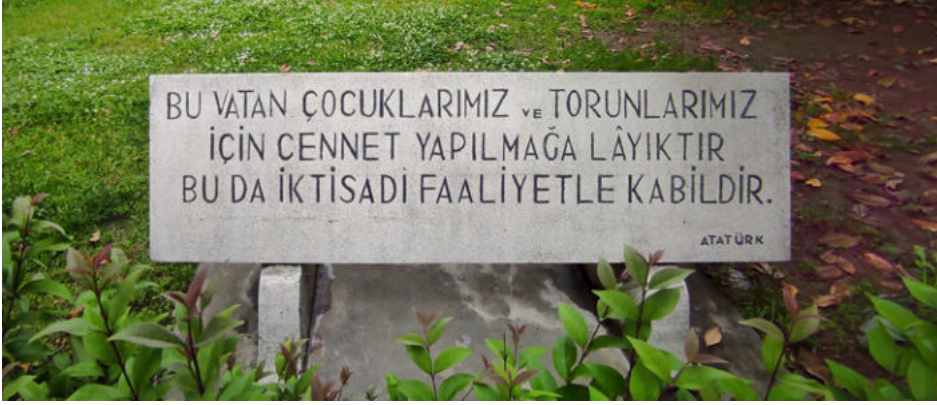
**“BÜYÜK DAVAMIZ EN MEDENÎ VE EN MÜREFFEH MİLLET OLARAK
VARLIĞIMIZI YÜKSELTMEKTİR.”**

Fotoğraf 4. [Fotoğraf: Simber Atay]

12 Walter Benjamin, *Fotoğraf Yazıları*, der. Esther Leslie, çev. Burcu Halaç ve Tevfik Turan (İstanbul: Kolektif Kitap, 2019), 94.

“BU VATAN ÇOCUKLARIMIZ VE TORUNLARIMIZ İÇİN CENNET YAPILMAĞA LÂYIKTIR. BU DA İKTİSADİ FAALİYETLE KABİLDİR.”

Fotoğraf 5. [Fotoğraf: Simber Atay]

Kültürpark'ta bu üç yazıtın biraz ilerisinde ve yanı sıra Lozan Kapısı'ndan girişte sağ ve sol taraflarda yine üzerinde Atatürk'ün sözlerinin yer aldığı aynı şekilde başka yazıtlar da vardır. İzmir kenti ve özellikle de Basmane ve çevresi konusunda, tarihsel, arkeolojik ve urbanistik açıdan müstesna bir bilgi ve donanımına sahip olan ve bu konuda birçok çalışması bulunan Orhan Beşikçi, yazıtlarla ilgili olarak şu açıklamada bulunmaktadır:

“82 yıldır bir anıt gibi duran, yaklaşık 2 x 0,60 ebadında, mozaik zemin üzerine Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün öz sözlerinin yazılı olduğu kitabeler göreceksiniz. Bu kitabeler, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1938 yılında ölümü üzerine aziz hatırasını yaşatmak için, Kültürpark'a ve kentin görülen önemli yerine yerleştirilmiş, öğüt veren kitabeler olarak İzmirliğin hafızasına kazındı”.¹³

Bu yazıtların her biri İzmir İktisat Kongresi'ni temsil eden birer hafıza mekânıdır.

İktisat Kongresi Anıtı (2001)

Aynı şekilde 24 Eylül 2001 yılında, Konak'ta, İzmir İktisat Kongresi'nin yapıldığı şimdi artık olmayan Hamparsumyan Hanı'nın köşesinde açılan ve İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yaptırılan I. İktisat Kongresi Anıtı da İzmir İktisat Kongresi'nin temel ilkeleriyle yüklü kültürel reflekslerle meydana getirilmiş ve bu ilkeleri temsil eden bir diğer hafıza mekânıdır.

Bu anıt için:

“4 basamakla çıkılan bir platform yaratılmış, bu platform aynı zamanda anıtın kaidesini oluşturmuştur. Kongreye katılan 4 kesimi (Tüccar grubu, Sanayi grubu, İşçi grubu, Çiftçi grubu) sembolize eden 30 santim çapında 2,5 metre yüksekliğinde 4 tane krom nikel sütun, kongrenin düzenlendiği yıllardaki ulusal güven ve kararlılığı yansıtan ana öğeler olarak kabul edilerek tasarlanmıştır. Anıtın, doğal andezit malzeme ile oluşturulan, basamak, döşeme ve bordür elemanları ile yalın bir etki yaratması, krom nikel sütunlarda doğallığın içinde galibiyetin ve kararlılığın yansıtılması hedeflenmiştir. Platformdan 80 santimlik çim ve çiçeklerle düzenlenmiş bir bölümle ayrılan fon (pano) duvarda ise 70 santime 100 santimlik iki pano oluşturulmuştur. Bu panolar duvar yüzeyinden 4 santim öne doğru taşmış halde

13 Orhan Beşikçi, “Kültürpark'ın kitabeleri,” *Milliyet*, 4 Haziran 2020, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/orhan-beşikci/kulturparkin-kitabeleri-6226435>.

monte edilerek yaratılan derinlikte görsel etkileri güçlendirilmiştir. Panoların birinde İktisat Kongresi binasının bulunabilen bir fotoğrafı, diğerinde de Atatürk'ün Kongre açılış konuşmasının bir paragrafı yer almaktadır. Pano duvarın sokağa bakan yüzeyi köşesinde 'İzmir İktisat Kongresi' anısına yazısı çim zeminden 30 santim yukarıya gelecek şekilde monte edilmiştir".¹⁴

Açılışından itibaren Kongre'nin 98. yıldönümü dahil, I. İktisat Kongresi Anıtı'nda (Fotoğraf 6) her yıl yapılmış olan, ilk kongrenin katılımcılarını anma töreni de bir hafıza mekânıdır.

Fotoğraf 6. [Fotoğraf: Simber Atay]

Bu anıt artık mevcut değildir. Anıt'ın yalnızca dört sütunu alınarak han alanına inşa edilmiş olan İzmir İktisat Kongre Merkezi'nin (2023) bir iç duvarına bitişik şekilde yerleştirilmiş ve ortasına Türkiye İktisat Kongresi İzmir 17 Şubat - 4 Mart 1923 yazılı bir tabela konulmuştur. Önde ise bir şövale üzerinde Anıt'ın da görüldüğü, ters ışıkta çekilmiş genel bir kent manzarası fotoğrafı sergilenmektedir.

Hafıza Mekânları

Hafıza mekânları (Les Lieux de mémoire) kavramı, tarihçi Pierre Nora'ya aittir. Nora, bu ifadeyi ilk kez, 1978 yılında La Nouvelle Histoire Ansiklopedisi'nin Mémoire Collective maddesinde tanımlamış¹⁵ ardından editörlüğünü de yaptığı 1984-1992 yılları arasında yayımlanan üç bölümlük Les Lieux de mémoire başlıklı kitap projesinde konuyu geliştirmiştir. Projesini, kitabının önsözünde şöyle takdim eder:

¹⁴ "İktisat Kongresi Anıtı açıldı," İzmir Büyükşehir Belediyesi, Erişim Tarihi: 21 Nisan 2023, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/iktisat-kongresi-aniti-acildi/344/156>.

¹⁵ Paule Petitier, "Les Lieux de mémoire, sous la direction de P. Nora," *Romantisme*, s. 63 (1989), https://www.persee.fr/doc/roman_0048-8593_1989_num_19_63_5570.

“Bu kitap, École des hautes études’de 1978’den 1981’e kadar üç yıl boyunca düzenlediğim bir seminerden doğdu. Ulusal belleğimizin hızla kayboluşu, bana, ulusal belleğimizin bilhassa somut olarak ortaya çıktığı yerlerin ve yine insanın iradesi ya da yüzlerce yıl verilen emek dolayısıyla ulusal bellekten kalan en parlak semboller olarak bayramların, amblemlerin, anıtların ve anma törenlerinin, aynı şekilde met-hiyeler, sözlükler ve müzelerin bir envanterini çıkarmaya çağırır gibi geldi”.¹⁶

Pierre Nora’ya göre, tarihin hızlanması bir sorundur dolayısıyla geçmişin muhafazası ve algılanışı bağlamında “dengenin kayboluşu” anlamına gelir. Tarih hızlandıkça hafıza yok olmaya yüz tutar. Ancak “belleğin kristalize hale geldiği” hafıza mekânları, tarihsel süreklilik duygusunu temsil eder. Hafıza ortamları (Milieux de mémoire) kalmamış olabilir ama geçmişte mevcut olan birçok kültürel ve kolektif yaşantılar, ilkeler, idealler, zihniyet yapıları, vizyon ve sistemler maddi ve manevi şekilde hafıza mekânlarında (lieux de mémoire) var olmayı sürdürürler.¹⁷ Yine Pierre Nora, hafıza mekânlarının zamanı durdurma, unutmanın önüne geçme, immateryal olanı materyalize etme gibi birçok amacı olduğunu belirtir.¹⁸

Tarih ve bellek iki zamansal varoluş modelidir; her ikisinde de insanoğlu, geçmiş, ebediyetin yapı taşı haline getirerek ölüme ve yok oluşa karşı mücadele eder. Bu sorunsalın mitolojik tasarımı da- Bellek/Zaman/Tarih- doğal olarak ilginç ve görkemlidir: Mnemosyne, Kronos’un kız kardeşi ve Tarih Müzü Clio’nun annesidir.

Bununla birlikte tarih ve bellek, birbirinden farklı stratejilere sahip farklı mekanizmalardır. Zaman zaman da aralarında rekabet hatta düşmanlıklar yaşanır. Çoğu kez tarih kayıtları ve bellek kayıtları birbirini tutmaz. Aslında böyle bir zorunluluk da yoktur. Hele de hakikat-sonrası çağımızda bu durum doğaldır. Bir disiplin olarak tarih işine geldiği şekilde kolektif bellek kayıtlarından yararlanır ama genellikle antagonistlerin tanıklıklarını hiçe sayar dolayısıyla iktidar-muhalefet salınımında tarih belleğe ihanet etmektedir buna karşılık bellek kuşaktan kuşağa tarihsel hakikati keşfedebilir -tabii memler/kültürel genler tamamen yok olmadıysa-, tarihin ideolojik esaret süreçlerinde hakikati temsil edebilir, ayrıca tarihsel hakikati mutlak unutuşa terk ederek ya da tam tersine tarihsel hakikati hatırlayıp gündeme getirerek adaleti sağlamada etkin bir işlev üstlenebilir.

Bu bağlamda Pierre Nora, belleği ve tarihi ayrıntılı bir şekilde karşılaştırırken, belleği “daima aktüel bir fenomen, ebedi şimdiki zamana canlı bir bağlantı”, tarihi ise “geçmişin bir temsili” olarak tanımlar.¹⁹

Dolayısıyla, müzeler, arşivler, anıtlar, yazıtlar gibi mnemonik unsurların yanı sıra ansiklopediler, sözlükler, albümler gibi yayınlar, festivaller, yıldönümleri, anma törenleri, kutlamalar, yanı sıra milli marşlar, anıtlar gibi ulusal kimliğin simgeleri²⁰ hatta memetik olarak kültürel reflekslere dayalı protesto hareketleri gibi süreli etkinlikler de birer hafıza mekânıdır.

“Artık bellek kalmadığından bellek üzerine bu kadar çok konuşuyoruz”²¹ saptamasında bulunur Nora; Sergio Givone de benzer şekilde, tarih ve bellek gibi bir diğer geçmiş sorunsalı olan nostalji

16 Pierre Nora, ed., *Les lieux de mémoire*, c. 1, *La République* (Paris: Gallimard, 1984), VII.

17 Ibid., XVII.

18 Ibid., XXXV.

19 Ibid., XIX.

20 Ibid., XXIV.

21 Ibid., XVII.

üzerinde durur. Givone'ye göre: "Nostalji yokluk tutkusudur".²² Çünkü nostalji, maddi ya da manevi bireysel ya da kollektif hiçbir realiteyi geri getirmez; hiçbir saudade, hiçbir hasret ve hicrana çare değildir, ruhu paramparça eder ve bu yüzden zaman zaman da hayatın doğal akışını sekteye uğratar; ama garip bir şekilde de kayıp zamanın izinde son derecede zengin bir ilham kaynağıdır.

Yine Givone, konuyu romantizme taşır: "Hiç, temelde nostaljinin hakiki objesidir.. Goethe'nin ifadesiyle, zamanın hükmü kalmadığında şimşek çakan sonsuzluktur."²³

Ama sonuçta tarihi, tahrif edilmiş tarihlerden arındırmak, bellek kayıtlarını tek başına kalınsa bile muhafaza etmek, kolektif belleği güncel tutmak için sürekli çalışmak ve çok da nostaljinin esrarında kaybolmamak varoluşun esprisidir.

İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi, çoktan tarihe mal olmuş bir etkinliktir. Uluslararası ortak geleceğin bir referansı olarak hem İzmir kent belleğinin hem de küresel kentler networkünün kayıtlarına geçmiştir; İzmir İktisat Kongresi hatırlandığı, hiç unutulmadığı ve hafıza mekânlarında yaşatıldığı için.

Bu noktada Haluk Işık'ın ünlü "söz yetmez" şiirinin mısralarına kulak vermeliyiz:

sen "9 Eylül" dersin iki kelime

ben değişen yazgı anlarım

özgürlük anlarım, bağımsızlık

sen "İzmir" dersin iki hece

ben sevinçten ağlarım²⁴

Kaynakça

Avcioğlu, Doğan. *Türkiye'nin Düzeni*. 2. bas. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1969.

Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam*. C. 3, 1922 - 1938. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1965.

Benjamin, Walter. *Fotoğraf Yazıları*. Derleyen Esther Leslie. Çevirenler Burcu Halaç ve Tevfik Turan. İstanbul: Kolektif Kitap, 2019.

Beşikçi, Orhan. "Kültürpark'ın kitabeleri." *Milliyet*, 4 Haziran 2020. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/orhan-besikci/kulturparkin-kitabeleri-6226435>.

Givone, Sergio. *Storia del nulla*. Roma-Bari: Laterza, 1995.

Işık, Haluk. *Bir Kentin Gizli Tarihi*. Ankara: Smirna Yayınları, 2021.

İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi. Erişim Tarihi: 23 Nisan 2023. <https://iktisatkongresi.org/>.

²² Sergio Givone, *Storia del nulla* (Roma-Bari: Laterza, 1995), 100.

²³ Ibid.

²⁴ Haluk Işık, *Bir Kentin Gizli Tarihi* (Ankara: Smirna Yayınları, 2021), 87.

“İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi: Karsu'nun Açılış Performansı.” *İzmirTube*, 16 Mart 2023. Video, 9:23.
<https://youtu.be/rFWulHDDhr4>.

İkinci Yüzyılın İktisat Kongresi. “Sonuç Bildirgesi.” Erişim Tarihi: 22 Nisan 2023.
<https://iktisatkongresi.org/sayfa/sonuc-bildirgesi>.

İzmir Büyükşehir Belediyesi. “İktisat Kongresi Anıtı açıldı.” Erişim Tarihi: 21 Nisan 2023.
<https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/iktisat-kongresi-aniti-acildi/344/156>.

Nora, Pierre, ed. *Les lieux de mémoire*. C. 1, *La République*. Paris: Gallimard, 1984.

Petitier, Paule. “*Les Lieux de mémoire*, sous la direction de P. Nora.” *Romantisme*, s. 63 (1989): 103-10.
https://www.persee.fr/doc/roman_0048-8593_1989_num_19_63_5570.

Şahinkaya, Serdar. *Türkiye İktisat Kongresi (İzmir, 17 Şubat - 4 Mart 1923)*. Ankara: Telgrafhane Yayınları, 2023.

Şapolyo, Enver Behnan. *Türk İnkılâbı Tarihi Notları*. Ankara: Harp Okulu Basımevi, 1949.
